

qui sunt nobilissimæ creaturæ, et idonei maxime ad Deum laudandum. Nos enim minus idonei sumus, tum quia debiles ac fragiles sumus, tum quia frequenter peccamus, « et non est speciosa laus in ore peccatoris. » Angeli vero fortissimi sunt, neque unquam fatigantur, et semper obediunt Deo, ac per hoc nunquam peccant, semper grati et amici sunt. « Benedicite Domino, omnes angeli ejus, » id est, laudate communem Dominum, vos angeli, qui propius illi assistitis, et magnitudinem ejus perfectius nostis; et non unus aut duo, sed omnes omnino quotquot estis, qui prope innumerabiles estis, convenite ad laudandum; omnes, inquam, qui angeli ejus estis, qui ab illo non solum conditi fuistis, sed etiam cæteris cadentibus permausistis, illique in æternum felicissimi inheretis. « Potentes virtute, » id est, preediti robore maximo ad exsequenda omnia mandata Dei, quique casum nullum timetis, neque est, qui vos a laudibus Dei prohibere possit. « Facientes verbum illius, » id est, qui Dei mandata semper accurate perfecistis. « Ad audiendam vocem sermonum ejus. » Hæc ultima particula duobus modis potest intelligi. Uno modo, ut sensus sit: « Facientes verbum illius ad audiendam vocem sermonum ejus, » id est, mox ut audierint vocem sermonum ejus: ita ut significetur celeritas obediendi, ac si dictum esset: « Facientes verbum illius in audiendo vocem sermonum ejus. » Altero modo, ut significetur causa finalis executionis mandatorum Dei, quæ est desiderium obediendi Deo, et sensus sit: « Facientes verbum illius ad audiendam vocem sermonum ejus, » id est, exsequentes mandata Dei ad hunc finem, ut obediant voci ejus, et se fideles servos probent: non ob aliquam suam utilitatem, vel necessitatem. Atque hæc videtur expositio literalis, nam textus hebræus et græcus non facile admittunt illum sensum: « Ad audiendam vocem, » id est, in audiendo vocem.

21. BENEDICITE DOMINO, OMNES VIRTUTES EJUS, MINISTRI EJUS, QUI FACIENS VOLUNTATEM EJUS.

PSALMUS CIV

SECUNDUM HEBRÆOS.

V. v. — 1. *Ipsè David.*

Benedic, anima mea, Domino; Domine Deus meus, magnificatus es vehementer.

Confessionem et decorem induisti: 2. amictus lumine sicut vestimento.

Extendens cælum sicut pellem:

3. Qui tegis aquis superiora ejus:

Qui ponis nubem ascensum tuum: qui ambulas super pennas ventorum *

Ne forte per angelos, qui invitantur ad benedicendum Deum, intelligeremus solos angelos ultimi chori, addit Propheta in hoc versiculo, omnes virtutes Domini, id est, omnes exercitus coelestes, videlicet Archangelos, Principatus, Dominationes, et cæteros ordines superiores: nam in hebræo habetur, omnes exercitus ejus; et quod angeli sint militia cælestis exercitus, docet S. Lucas cap. II. Sunt quidem milites et ministri Dei omnes res create; sed in Scriptura, ut plurimum per virtutes intelliguntur angeli; ac præsertim in Psalm. CXLVIII: « Laudate eum, omnes angeli ejus; laudate eum, omnes virtutes ejus; » et hunc locum ita exponunt Theodoretus, Euthymius et alii. Nam de aliis rebus creatis agit in sequenti versiculo. Ait igitur: « Benedicite Dominum, omnes virtutes ejus, » id est, non solum angeli proprie dicti, sed omnis militia cælestis exercitus: qui omnes ministri Dei estis, et impletis diligenter et assidue, quicquid ille vobis mandat.

22. BENEDICITE DOMINO, OMNIA OPERA EJUS, IN OMNI LOCO DOMINATIONIS EJUS; BENEDIC ANIMA MEA, DOMINO.

Posteaquam invitavit Propheta ad laudes Dei homines et angelos, qui Dei notitiam habent, et eum proprie laudare possunt, invitat etiam omnes alias res creatas, quamvis mente, vel sensu, vel vita careant, ut etiam ipse suo modo opificum suum laudent. Ac ne quis acciperet aliquid, et intelligeret Prophetam non loqui de omnibus operibus, quæ sunt in cælo, aut in terra, aut in mari, addit: « In omni loco dominationis ejus, » id est: « Benedicite Dominum, omnia opera ejus, » omnia omnino ubicumque sitis; nam omnia ipse fecit et omnibus dominatur, et ipse cum eis ubique est: omnia replens, omnia portans, omnia conservans, omnia movens. Tu vero, « anima mea, » quæ omnia ad laudem invitasti, « benedic Domino » in omni tempore, semper laus ejus in ore tuo.

V. s. H.

Benedic, anima mea, Domino.

Domine Deus meus, magnificatus es nimis.

Gloria et decore indutu. es, amictus luce

quasi vestimento:

Extendens cælos ut pellem:

Qui tegis [h. textu] aquis cœnacula ejus:

Qui ponis [h. posuit] nubes currum suum,

qui ambulas [h. ambulat] super pennas venti.

5. Qui facis angelos tuos spiritus: et ministros tuos, ignem urentem.

5. Qui fundasti terram super stabilitatem suam: non inclinabitur in sæculum sæculi.

6. Abyssus, sicut vestimentum, amictus ejus: super montes stabunt aquæ.

7. Ab increpatione tua fugient: a voce tonitru tui formidabunt.

8. Ascendunt montes, et descendunt campi in locum quem fundasti eis.

9. Terminum posuisti, quem non transgredientur; neque convertentur opere terram.

10. Qui emittis fontes in convallibus: inter medium montium pertransibunt aquæ.

11. Potabunt omnes bestię agri: expectabunt onagri in siti sua.

12. Super ea volucres cœli habitabunt: de medio petrarum dabunt voces.

13. Rigans montes de superioribus suis: de fructu operum tuorum satiabitur terra.

14. Producent fœnum jumentis, et herbam servituti hominum:

Ut educat panem de terra, 15. et vinum lætificet cor hominis:

Ut exhilaret faciem in oleo, et panis cor hominis confirmet.

16. Saturabuntur ligna campi, et cedri Libani, quas plantavit.

17. Illic passeret nidificabunt. Herodii domus dux est eorum.

18. Montes excelsi cervis: petra refugium herinacis.

19. Fecit lunam in tempora: sol cognovit occasum suum.

20. Posuisti tenebras, et facta est nox: in ipsa pertransibunt omnes bestię silvæ.

21. Catuli leonum rugientes, ut rapiant, et querant a Deo escam sibi.

22. Ortus est sol, et congregati sunt, et in cubilibus suis collocabuntur.

23. Exiit homo ad opus suum, et ad operationem suam usque ad vesperum.

24. Quam magnificata sunt opera tua, Domine! omnia in sapientia fecisti: impleta est terra possessione tua.

25. Hoc mare magnum, et spatiosum manibus: illic reptilia, quorum non est numerus. Animalia pusilla cum magnis:

II.

Qui facis angelos tuos [h. facit angelos suos] spiritus: ministros tuos [h. suos] ignem urentem.

Qui fundasti [h. fundavit] terram super bases suas [al. basem suam]: non commovebitur [h. ut non commoveatur] in sæculum et in sæculum [h. et ultra].

Abyssus [al. abyssum] quasi vestimento operuisti eam: super montes stabunt aquæ.

Ab increpatione tua fugient: a voce tonitru formidabunt.

Ascendent montes et descendunt campi, ad locum quem fundasti eis.

Terminum posuisti quem non pertransibunt: nec revertentur ut operiant terram.

Qui emittis fontes in convallibus, ut inter medios montes ambulent.

Ut bibant omnia animalia regionum, et reficiant onagri sitim suam.

Super ea volucres cœli morabuntur: de medio nemorum dabunt voces.

Qui irrigans montes de cœnaculis tuis, de fructu operum tuorum implebitur [h. satiabitur] terra.

Germineas herbam jumentis [h. san.], et fœnum servituti hominum:

Ut educat panem de terra: et vinum lætificet cor hominis.

Ad exhilarandam faciem in [h. super] oleo: panis cor hominis roborat.

Saturabuntur ligna Domini: cedri Libani quas plantavit.

Ibi aves nidificabunt, milvo abies domus ejus.

Montes excelsi cervis: petra refugium herinacis.

Fecit lunam per tempora: sol cognovit cubitum suum.

Posuisti tenebras, et facta est nox: in ipsa moventur [h. reptant] omnes bestię silvæ.

Leones rugientes ad prædam, et querentes a Deo escam [al. escam] sibi.

Oriente sole recedent, et in speluncis [h. in cubilibus] suis cubabunt.

Egreditur homo ad opus suum, et ad servitutem suam usque ad vesperum.

Quam multa sunt opera tua, Domine! omnia in sapientia fecisti: impleta est terra possessione tua.

Hoc mare magnum et latum manibus: ibi reptilia innumerabilia, animalia parva cum grandibus.

13

26. Illic naves pertransibunt.
 Draco iste, quem formasti ad illudendum ei.
 27. Omnia a te expectant : ut des illis escam in tempore.
 28. Dante te illis colligent : aperiente te manum tuam : omnia implebuntur bonitate.
 29. Avertente autem te faciem, turbabuntur : auferes spiritum eorum, et deficient, et in pulverem suum revertentur.
 30. Emittes spiritum tuum, et creabuntur, et renovabis faciem terræ.
 31. Sit gloria Domini in seculum, lætabitur Dominus in operibus suis.
 32. Qui respicit terram, et facit eam tremere : qui tangit montes, et fumigant.
 33. Cantabo Domino in vita mea ; psallam Deo meo quamdiu sum.
 34. Jucundum sit ei eloquium meum ; ego vero delectabor in Domino.
 35. Deficient peccatores a terra, et iniqui ita ut non sint. Benedic, anima mea, Domino.

Argumentum. — Elegantissimus in Jovam mundi creatorem et conservatorem hymnus. Cf. *Gen.* caput primum, et quidem *Gen.* 1, 3-8 cum hujus Psalmi vers. 2-4; *Gen.* 1, 9-10 cum vers. 6-9; *Gen.* 1, 11-12 cum vers. 10-18; *Gen.* 1, 14-18 cum vers. 19-23; *Gen.* 1, 24 seqq. cum vers. 24-30. Post proœmium, vers. 1, describitur prima et secunda diei opus vers. 2-4, tertia vers. 5-18, quarta vers. 19-23, quinta vers. 24-26; deinde, vers. 27-30, terram omnium conservator sistitur Deus, laudibus effereudus vers. 31-35. Hinc strophæ sex.

1. Benedic, anima mea, Jovam !
 Jova, mi Deus, magnus tu es valde,
 majestate et decore indutus;
2. Qui velat (vestit) se lumine tanquam vestimento,
 expandit cœlos ut velum;
3. Qui contiguat (exstruit) aquis (nubibus) superiora conclavia sua,
 qui facit nubes currum suum;
4. Qui facit nuntios suos ventos,
 ministros suos ignem flammantem (fulmina).
5. Fundavit terram super fundamentis ejus,
 non nutabit in æternum.
6. Abyso, tanquam vestimento, operasti eam (terram),
 super montibus stabant aquæ.
7. Præ increpatione tua fugerunt aquæ,
 præ voce tonitru tui trepide fugerunt.
8. Ascenderunt montes, descenderunt valles
 in locum quem constituisti iis.
9. Terminum posuisti aquis, non transgrediuntur,
 non revertuntur ad operiendam terram.

10. Qui emittit fontes in rivos,
 inter montes manant.
11. Potum præbent omni bestiae agri (feræ),
 frangunt (extinguunt) onagri sitim suam.
12. Ad illos (fontes, alius, montes) aves cœli habitant,
 e medijs frondibus edunt vocem.
13. Qui irrigat montes e conclavibus suis (pluendo),
 fructu operum tuorum (aquis nubium) satiatur terra;
14. Qui progeminare facit gramen jumentis,
 et herbam servituti hominis,
 ad producendum panem e terra;
15. Et vinum, quod lætificat cor hominis,
 exhilarans faciem ejus præ oleo,
 et panem, qui cor hominis fulcit.
16. Satiantur (pluvia) arbores Jovæ,
 cedri Libani, quas plantavit,
17. Ubi aves nidificant,
 cœconia, cujus expressi (vel abietes) sunt domus.
18. Montes, illi alti, ibicibus sunt,
 rupes refugium muribus jaculis.
19. Fecit lunam ad tempora statuenda;
 sol novit occasum suum (occasus sui locum et tempus).
20. Ponis tenebras, et est nox,
 in qua rept omnis bestia silvæ.
21. Leones rugiunt ad prædam,
 atque ad poscendum a Deo cibum suum.
22. Oritur sol : recipiunt se,
 atque in lustra sua se abijciunt (recubant).
23. Exit homo ad opus suum,
 atque ad laborem suum usque ad vesperam.
24. Quam multa sunt opera tua, Jova!
 En, omnia (tamen) in sapientia fecisti;
 plena est terra possessionibus tuis.
25. Illic (vel ecce) mare! magnum est et spatiosum utrinque;
 ibi reptilia (pisces), nec est numerus,
 bestiae parvæ cum magnis.
26. Ibi naves eunt,
 Leviathan, quem formasti ad ludendum in eo (mari).
27. Omnia illa animalia te expectant,
 ut des cibum ipsorum tempore suo.
28. Das eis : colligunt;
 aperis manum tuam : satiatur bono (a te obiato).
29. Occultas faciem tuam : percelluntur;
 colligis spiritum (vitalem) eorum : expirant,
 atque in pulverem suum revertuntur;

30. Emittis spiritum tuum : creantur (nova animantia), et renovas (nova hac generatione) faciem terræ.
31. Sit gloria Jovæ in sæculum, laetatur Jova operibus suis :
32. Qui adspicit terram, et contremiseit; tangit montes, et fumant (in fumum abeunt).
33. Canam Jovæ per vitam meam; fidibus canam Deo meo, dum superstes ero.
34. Placeat illi meditatio (carmen) mea; ego vero lætabor Jova.
35. Deleantur peccatores de terra, et improbi, nullus jam eorum sit! Benedic, anima mea, Jovam. Laudate Jovam.

NOTE.

Vers. 1. Hemistichium prius Hengstenberg censet e præced. Psalmo a Psalmorum collectore fuisse desumptum, atque hoc loco additum velut utriusque Psalmi vinculum. — Vers. 2. *Qui velat... expandit; vel qui velat... expandisti*, et ita deinceps. — Vers. 4. *Ventos*, propr. *spiritus*. — Vers. 6. Hengstenberg, *abyssus* (absol. positum), *sicut vestis, extendisti eam*, puta circa terram, ob suffluxum masculinum : sed tum *erets*, tum *thetom* utriusque esse generis constat. — Vers. 8. Quia prius hujus vers. hemistichium orationis filium videtur interrompere, hinc illud Ewaldius parenthesi intercludit, *jungite fuerunt cum in locum, etc.*; Hengstenberg vero verfil, *aque*, voce Dei terræ, primum fugientes *adscenderunt in montes*, deinde *descenderunt in valles*. Utrumque durum atque inutile : nam quum quod præcipuum hoc loco continetur sint *aque subsidentes*, de his vates, quanquam vers. 8 de montibus vallibusque disserat, potuit vers. 9 pergere loqui ita, ut si filium orationis manu non emisisset. — Vers. 10. *In rivis seu torrentes*; Hengstenberg, *per valles*. — Vers. 14. *Servituti*, i. e. *bobus et equis*, qui ad agros colendos suam *servitatem* hominibus præbent. Maurer, *et herbam*, i. e. *olera* (cf. *Gen.* iii, 18; *Exod.* x, 12, 15), *in ministerium sui usum hominum*. *Ad producendum*, ut producat panis; vel : ut producat Deus; alius : qui (Deus) producit, etc. — Vers. 15. *Exhilarans*, propr. *ad exhilarandum*. Alii infinitivum hic pro tempore finito verbi accipiunt, ut vers. 14, *ad producendum*, vertuntque, *faciem exhilarat ex oleo* : ita Grotius, qui hæc Plinii verba adducit : « Duo sunt liquores corporibus humanis gratissimi, intus vini, foris olei. — Vers. 16. *Arbores Jovæ h. l.* non procreare et eximiam esse videntur, sed feræ seu silvestres, quæ non cultura hominum adlaborante, sed sua sponte, Deo ita curante, exerescunt. — Vers. 18. *Ibices*, gall. *chamois*, vel *chevreuils*. *Martius jaculis*, gall. *gerboises*, seu *lièvres-sauteurs*. — Vers. 24. *Possessionibus*, rebus a te creatis. — Vers. 31. *Lætatur* : cf. *Gen.* i, 31.

BELLARMINI EXPLANATIO.

PSALMUS CIII.

TITULUS ET ARGUMENTUM.

Ipsi David.

Hic Psalmus apud Hebræos non habet titulum. Apud Græcos invenitur hic titulus : *Ipsi David pro mundi constitutione*. Sed ejusmodi titulum, neque S. Hieronymus, neque S. Augustinus, neque Theodoretus in suis codicibus inveniunt. Proinde a recentioribus additus videtur. In latinis codicibus habetur : *Ipsi David*, vel *Psalmus David*. Videtur autem hic Psalmus recto ordine positus post Psalmum præcedentem, in illo enim aguntur gratiæ Deo pro beneficiis gratiæ, in isto pro beneficiis nature; ibi laudatur Dei misericordia, hic prædicatur Dei sapientia. Ac pro munere cantatur gloria Dei ex mirabilibus quæ sunt in cælo, deinde ex his quæ sunt in aere, tum ex his quæ sunt in terra, postremo ex his quæ sunt in mari.

EXPLICATIO PSALMI.

1. BENEDIC, ANIMA MEA, DOMINO; DOMINE DEUS MEUS, MAGNIFICATUS ES VEHEMENTER.

Excitat Propheta animam suam ad benedicendum, id est, laudandum Deum, et mox anima excitata exsurgit in admirationem et laudem, dicens : « Domine Deus meus, magnificatus es vehementer, » id est, ex operibus tuis magnus valde factus es in oculis omnium, qui quoquo modo gloriam tuam aspicere possunt. Non enim Deus in se crescere potest, cum sit immensus et infinitus; sed apud angelos et homines tanto fieri potest major, quanto magis notitia ejus crescit ex contemplatione potentie, et sapientiæ, et bonitatis, quæ lucet in operibus ejus.

2. CONFESIONEM ET DECOREM INDUISTI, AMICTUS LUMINE SICUT VESTIMENTO.

Declarat quomodo Deus magnificatus sit, adhibita insigni similitudine vestimenti; quomodo enim ex gloriose veste cognoscimus pontificem, regem, atque alias sublimes potestates; sic etiam ex gloria, qua Deus quasi circumdatus est, cognoscimus ejus potentiam et sapientiam. Et quidem « Deus in se lux est, et tenebræ apud eum non sunt ullæ, » ut scribitur I *Joan.* i; tamen « ea lux inaccessible est, et eam nullus hominum vidit, sed nec videre potest, » I *Timoth.* vi. Sed præter eam lucem, est alia quædam lux gloriæ, id est, splendor, qui ex operibus ejus micat, et de hac loquitur Propheta, cum ait : « Confessionem et decorem induisti, » id est, confessionem laudis, quam assidue decantant opera tua, tibi quasi vestimentum undique circumdedisti; et quoniam nihil pulchrius est luce, sive gloria, ideo induisti decorem et pulchritudinem, dum amictus es lumine gloriæ, quod ex operibus tuis emicat. Hic admoneudi sumus mirum valde esse, quod oculi corporis nostri, etiamsi solem ipsum intueri nequeant, tamen ex lumine quo cinctus est sol, facillime et adesse, et pulcherrimum esse judicent; et oculi cordis nostri tam difficulter erigantur ad Deum, et ejus immensam pulchritudinem vix tenuiter sentiant, cum tamen undique cinctus sit splendore max. *Ac* et pulcherrimo, qui ex admirandis ejus operibus lucet, et ipse sit, « qui illuminet omnem hominem venientem in hunc mundum, » *Joan.* i. Sed hujus rei nulla videtur esse alia ratio, nisi quia cor gerimus pulvere carnalium cogitationum et affectionum quasi cæcatur. « Beati enim mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt, » *Matth.* v. Certe enim si cor mundum haberemus, Deum in operibus suis, et gloriam ejus omnia replentem facile intueremur, et cum Abrahamo, Elia et Elisaræ diceremus : « Deus, in cujus conspectu sto. » Vide *Gen.* xii, III *Reg.* xvii, et IV *Reg.* iii.

3. EXTENDENS CÆLUM SICUT PELLEM, QUI TEGIS V AQUIS SUPERIORA EJUS.

Incipit demonstrare lumen potentie et sapientie Dei, quod cernitur in creatione firmamenti, sive cæli : et duo quædam valde admiranda in eo considerat, et a nobis consideranda proponit. Unum est, quod Deus tantæ acilitate extendit immensam molem firmamenti, et eo circumdedit omnia corpora inferiora, quanta solent homines extendere tabernaculum unum, sive tentorium ex pellibus confectum. Alterum est, quod Deus miro artificio posuerit aquas supra cælum, quasi aquas super ignem, et tamen neque aquas exstinguant ignem, neque ignis consumat aquas. De his aquis multa scholastici disputant; sed communis Patrum sententia esse videtur, aquæ esse super æthereum cælum, quod firmamentum dicitur; non autem supra cælum aerum tantum, ubi sunt nubes. Vide inter cæteros Basilium homil. 3 *Hexæmeron*, Chrysostomum homil. 4 *super Genesim*, Ambrosium lib. II *Hexæmeron*, cap. iii et iv, Augustinum lib. II *super Genesim*, cap. iv, et in hunc Psalmum cum, Eucherium lib. I in *Gen.* iii, Procopium in cap. I *Genes.*, Theodoretum quæst. 11 in *Genesim*, Bedam lib. *De Naturæ rerum*, cap. vii et viii. Quod ad verba atinet, illud, *extendens*, valde proprie dictum est : quoniam firmamentum hebraice dicitur קרקעית, id est *extensio*, sive *expansio*. Illud, *qui tegis*, contendent aliqui recentiores legendum esse, *qui tegit*, ex textu hebraico et græco; et mirandum, quod latini codices habeant, *qui tegis*. At hebraici et græci codices habeant participium, וְהִקְרַעְתָּ אֶת־הַשָּׁמַיִם, *tegens aquas*, quod ambiguum est, et potest referri tam ad secundam personam, quam ad tertiam. Congruentius autem est, ut ad secundam referatur, cum præcesserit : « Confessionem et decorem induisti, » ubi est expressa secunda persona, etiam in codicibus græcis et hebraicis. Alloquitur ergo Propheta Deum, et illi dicit : Tu qui induisti confessionem et decorem, tu extendis cælum sicut pellem : tu tegis aquas superiorem partem cæli, etc. Adde quod S. Hieronymus verit ex hebræo, *qui tegis*, et sic etiam legit in textu, quem exponit ex versione Septuaginta Interpretum; et in epist. *ad Suniam* et *Fretelem* contendit hunc locum et sequentes esse legendos in secunda persona, ut nos in editione latina Vulgata legimus.

4. QUI FONIS NUBEM ASCENSUM TENUIS, QUI AMBULAS SUPER PENNAS VENTURUM.

De cælo æthereo descendit Propheta ad cælum aerium, et canit admirabilem Dei sapientiam in velocitate nubium, quæ vi ventorum stupenda celeritate transeunt a parte mundi ad aliam. Aliquando enim serenum aerem conspiciunt, et

in oculis, flante auro, cernimus eundem aerem obductum nubibus : et contra videmus interterdum aerem nubibus undique coopertum, et mox, flante Aquilone, cernimus nubes omnes in puncto temporis dissipari. Describit autem hæc omnia more poetico, ac si Deus insideat nubibus, quasi in curru, et utatur ventis, quasi equis pennis. Sed hæc metaphora nihil significatur aliud, nisi Deum esse principalem auctorem omnium rerum, et ejus nuntios moveri, et nubes ad hunc vel ab hunc. In hebræo et græco habetur in tertia persona, רִכְבִּי, *iscensum ejus*, sive *curram ejus*. Sed S. Hieronymus ex hebræo vertit, *curram tuam*; ex quo apparet eum sic legisse in suo codice hebræico. Sic etiam legit in *Commentario*, et sic docet esse legendum in epist. ad *Sunionem* et *Fretellam*; proinde nostra lectio non est mutanda, cum a tanto doctore præponatur cæteris.

5. QUI FACIS ANGELOS TUOS SPIRITUS, ET MINISTROS TUOS IGNEM URENTEM.

Nisi obstaret auctoritas Apostoli, potuisset hic locus intelligi de procellis et fulguribus quæ fiunt in aere, et sensus esset : « Qui facis ut spiritus procellarum sint angeli tui, » id est, nuntii tui ad homines admonendos, et ut « ignis urens, » id est, cælestis fulgura, aut fulmina. « sint ministri tui, » ad homines puniendos. Sed quoniam Apostolus ad *Hebr.* 1. exponit hunc locum de angelicis spiritibus, et hinc argumentum ducit ad probandam Christi divinitatem et præstantiam super angelos : dicendum est Prophetam loqui de veris angelis, ac dicere voluisse, non solos ventos, ac nubes velocissimo discurrere per aerem, ut Deo jubenti serviant; sed habere Deum ministros longe sublimiores et potentiores, angelos videlicet, quos mittat ad homines, vel admonendos, vel puniendos. Potest autem duobus modis intelligi hæc sententia. Uno modo sic : « Qui facis angelos tuos spiritus, » id est, qui facis ut spirituales creature, que tibi in caelo semper assistant, « fiant angeli tui, » id est, fiant nuntii tui ad homines instruendos, et ministros tuos ignem urentem, » id est, qui facis ut eadem illæ spirituales creature, que charitate semper ardent, fiant ministri tui ad efficienda celerissime et efficacissime quæcumque jusseris. Atque hæc est expositio S. Augustini hoc loco, et S. Gregorii, homil. 34 *super Evangelia*. Altera expositio facilior, et fortasse magis literalis, est Theodoret in hunc locum, et S. Thomæ in cap. 1. ad *Hebræos*, qui sic exponunt : « Qui facis angelos tuos spiritus, et ministros tuos ignem urentem, » id est, facis ut angeli ministri tui habeant velocitatem spirituum, id est, ventorum, et efficaciam ignis urentis; atque ita sint veluti quidam venti spirituales in discurrendo, et veluti quidam ignes divini in operando. Comparat autem Prophetam sanctos angelos ventis et ignibus, non quod non sint velociores ventis et potentiores ignibus; sed quia nos nihil novimus inter hæc

corporalia, quibus aptius angelorum velocitas et efficacitas conferri possit. Favel hinc expositio etiam S. Hieronymus in *Commentario* hujus loci; et, quod majus est, textus græcus tum in Psalmo, tum in Apostolo ad *Hebr.* 1. : nam in utroque loco videmus articulum addi ad nomina *angelos* et *ministros*, non autem ad nomina *spiritus* et *ignem*. Una restat difficultas, quod apud Apostolum, etiam in editione latina Vulgata, legitur in tertia persona : *Qui facit angelos suos spiritus*, quomodo legitur etiam in textu hebræo et græco in libris quos nunc habemus. In editione autem latina Vulgata legitur in hoc Psalmo in secunda persona : *Qui facis angelos tuos spiritus*; quam lectionem probat S. Hieronymus in epist. ad *Sunionem* et *Fretellam*. Sed responderi potest, Apostolum non fuisse sollicitum de verbis, sed de sensu : sensus autem idem est, sive illud exprimamus alloquendo Deum, sive narando.

6. QUI FUNDASTI TERRAM SUPER STABILITATEM SEAM, NON INCLINABITUR IN SÆCULUM SÆCULI.

Ab aere descendit ad terram Prophetam : et quoniam ea est sedes nostra, et nobis notior, quam sint aliæ partes mundi, diutius in ea consideranda, et admirandis operibus Dei, que in ea conspiciuntur, describendis immoratur : ac primum incipit ab ejus creatione, et considerat admirabilem Dei potentiam, que terram, molem utique maximam et gravissimam sine ullo fundamento posuit in medio mundi, ita ut ipsa non in fundamento aliquo, sed in sua stabilitate nitatur. « Qui fundasti, inquit, terram super stabilitatem suam, » id est, non erexit terram super aliquid fundamentum, sed voluisti ut suo pondere niteretur. « Non inclinabitur in sæculum sæculi, » id est, præceptum tuum solidius est omni fundamento, et ideo quia sic jussisti, sic fiet, ut videlicet terra suo pondere inmixta æterna stabilitate consistat.

7. ABYSSUS SICUT VESTIMENTUM, AMICTUS EJUS, SUPER MONTES STABUNT AQVE.

8. AB INCREPATIONE TUA FUGIENT, A VOCE TONITRUI TUI FORMIDABUNT.

9. ASCENDUNT MONTES, ET DESCENDUNT CAMPI, IN LOCUM QUEM FUNDASTI EIS.

10. TERMINUM POSUISTI, QUEM NON TRANSGREDIENTUR, NEQUE CONVERTENTUR OPERIRE TERRAM.

Deinde considerat Prophetam qualis fuerit terra initio creationis sue, quod videlicet fuerit undique cincta aquis, quasi vesibus, et tamen solo imperio voluntatis suæ Deus aquas conclusit in locis terre humilioribus, et potentia, ac sapientia sua fecerit, ut magna ex parte terra emeriret, et redderetur apta ad gignendas herbas et fruges, ad animantium sustentanda et alenda. Id autem factum est ex condensatione aquarum : initio enim aquæ non tam erant perfecte aquæ, quam vapores aquei, qui condensati descenderunt ad concava

vitales terre : et fortasse hoc significavit Sapientia apud *Ecclesi.* cap. xxiv, cum ait : « El sicut nebula texti omnem terram. » Sed David more poetico hæc describit : « Abyssus, inquit, sicut vestimentum amictus ejus, » id est, initio creationis terra erat cincta, et veluti amicta profunditate aquarum, quasi vestimento quodam undique cooperta. Abyssum enim vocat profunditatem aquarum, de qua dicitur *Gen.* 1. : « Tenebræ erant super faciem abyssi; » et tunc « super montes stabant aquæ, » id est, vapores aquei, sive nebula illa altissima ipsos etiam montes cooperiebat : dicit autem « stabunt, pro stabant. » Hanc enim vim habet futurum apud Hebræos, ut significet continuationem, qualis apud nos significatur per præteritum imperfectum. « Ab increpatione tua fugient, a voce tonitru tui formidabunt, » id est, aquæ, que undique terram operiebant, solo Dei natu condensate descenderunt ad loca decliviora; fuit enim natus divinus aquis instar terribilis increpationis, et quasi tonitruum rebus sentientibus. « Ascendunt montes, et descendunt campi, in locum quem fundasti eis, » id est, tunc ceperunt apparere montes in loco sublimi, quasi ascendissent; et simul ceperunt, apparere campi in loco humili, quasi descendissent : omnia vero consisterunt in loco, quem constituisti eis, vel ascendunt montes aquarum et descendunt campi aquarum, dum ab increpatione Dei timentes aquæ magno fremitu attollunt fluctus suos, et deponunt, donec ad locum sibi paratum perveniant; nam et Poeta dixit : « Quanti montes volvuntur aquarum. » « Terminum posuisti, quem non transgredientur, neque convertentur operire terram, » id est, aquis recedentibus et in cavernis terre conclusis terminum posuisti, quem non transgredientur, neque convertentur ex se, aut vi sua, cooperire terram. Nam quod tempore diluvii converse sint, et terram cooperuerint : id factum est divino jussu et virtute. Porro terminum quem Deus posuit aquis est arena, ex *Job.* cap. xxviii, et ex *Hieremia* cap. v, arena videlicet littoris altioris : tunc autem Deus hunc terminum posuit, quando instituit lateras elementorum : aquæ siquidem, cum sint naturaliter graviore aere, semper descendunt ad loca decliviora, et relinquunt aeri loca sublimiora.

11. QUI EMITIS FONTES IN CONVALLIBUS, INTER MEDIUM MONTIUM PERTRANSIT AQVE.

12. POTABUNT OMNES BESTIÆ AGRI, EXPECTABUNT ONAGRI IN SITI SUA.

13. SUPER EA VOLUCRES CÆLI HABITABUNT, DE MEDIO PETIARUM DABUNT VOCES.

Tertio, considerat Prophetam mirabilem Dei sapientiam in productione fontium et fluminum : nam si aquæ recedentes a terra, aridam illam omnino dimisissent, animantia terre siti consumerentur; ideo sapientia Dei produxit fontes aquarum dulcium, et ex fontibus fluvios, qui ubique

discurrant, et potui animantium omnium deserviant. Porro fontes in montibus originem habent; sed aquæ fontium ad convallas defluunt, et hic videtur esse sensus verborum : « Qui emitis fontes in convallibus, » id est, qui facis ut aquæ fontium ad convallas defluant, et inter medios montes rivuli earum præterant. « Potabunt omnes bestie agri, » et presertim « onagri, » asini videlicet silvestres, qui in montibus degunt, et natura siticulosi sunt, anhelant ad ejusmodi aquas. Nec solum animalia quadropedia de fontibus bibent, sed etiam volucres cæli juxta aquas in locis editioribus nidus suos ponent, ut iisdem aquis frui possint, et ex cavernulis suis voces dabunt, eantes, quomodo possunt, laudes Domino. Illud, *onagri expectabunt in siti sua*, ex hebræo S. Hieronymus vertit, *onager sitit suam*. S. Augustinus vero legit, *suscipiem onagri in sitim suam*. Vox hebræica יִשְׁרָוּ *ishevru*, ut nunc legitur cum puncto in sinistro cornu, significat *frangit sitim*, id est, sedabat et refecit; sed Septuaginta leverunt cum puncto in dextro cornu, *ishevru*, quod significat *sperabant*, sive *expectabant*, et sensus est : Onagri ad sitim suam sedandam expectabant, hoc est desiderabant sperant, quærent aquas fontium. In græco nunc legitur, *ὑποδύονται*, id est, *suscipiem*; sed verisimile est eos scripsisse *ὑποδύονται*, id est *expectabant*. Certe noster Interpres ita omnino legisse videtur. Illud, « super ea, » refertur ad fontes et aquas inter montes discurrentes. Illud, *de medio petiarum*, S. Hieronymus vertit, *de medio nemorum*. Vox hebræica מְצִיטָה significat *frondes*, et ramos arborum; sed Septuaginta Interpres aut legerunt, מְצִיטָה, quod significat *petrarum*; aut, quod verius censeo, sensum respexerunt, non verba : volucres enim inter frondes quidem et ramos arborum, sed in rupibus et petris montium nidulos ponunt; proinde utrumque est verum, et quod ex mediis frondibus, et quod ex mediis petris cantus suos edant.

14. RIGANS MONTES DE SUPERIORIBUS SUI : DE FRUCTU OPERUM TUORUM SATIABITUR TERRA.

15. PRODUCENS FŒNUM JUMENTIS, ET HERBAM SERVITIUM HOMINUM.

16. UT EDUCAS PANEM DE TERRA, ET VINUM LETIFICET COR HOMINIS.

17. UT EXHILARET FACIEM IN OLEO, ET PANIS COR HOMINIS CONFIRMET.

Quarto, considerat et canit Prophetam aliam admirabilem providentiam Dei, qui præter fontes et flumina, que non possunt irrigare loca superiora montium et collium, neque ad omnes agros derivari, excogitavit pluvias, que ex nubibus tanquam fontibus celestibus omnia omnino loca terrestria irrigare possunt, ut inde satiatam terra possit herbas et fruges producere in alimentum vitium super terram. « Rigans, inquit, montes de superioribus suis, » id est, Deus rigans est, sive

irrigat montes, ad quos flumina non pertingunt, « de superioribus suis, » id est, de nubibus, quæ sunt in aere superiore. « De fructu operum tuorum satiabitur terra, » id est, de aquis, quas tu ex nubibus tuis exprimis, terra arida et sitibunda satiabitur. « Produces fenum jumentis, et herbam servituti hominum, » id est, per hanc providentiam tu, Deus, produens es, sive producis ex terra fenum in cibum jumentorum, et herbam, unde fruges, et vites, et arbores existunt, in cibum hominum. « Ut educas panem de terra, » id est, ut hac ratione producas ex terra cibum; panis enim sæpe accipitur in Scriptura pro cibo generalitè sumpto : hoc autem loco dicitur accipi pro cibo, tum quia ita explicat Theodoretus, tum quia de pane proprie dicto paulo infra fit mentio; subiungit enim Propheta : « Et vinum letificet cor hominis, » id est, et vinum a te productum letificet cor hominis. « Ut exhilaret faciem in oleo, » id est, ut homo exhilaret faciem suam in oleo a te producto; et « panis cor hominis confirmet, » id est, panis sustentet et roboret vitam humanam. Hoc loco paucæ quedam annotanda sunt : *primum*, Deum esse auctorem omnium bonorum, quæ ad vitam corporalem sustentandam et delectandam pertinent; quamvis enim laborant homines fodiendo terram, seminando fruges, plantando arbores, ponendo ac putando vites : tamen nisi Deus solem suum oriri faceret, et nisi de celo plueret, et nisi fecunditatem terræ præberet, et nisi vires hominibus suppeditaret; et cum iis cooperaretur, nihil omnino fieret : et quoniam potest Deus sine causis secundis omnia facere, ut fecit initio mundi, et secundæ causæ nihil sine Deo possunt efficere, verissime dicit Apostolus : « Neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus, » 1 Cor. III; et : « Non sine testimonio semetipsam reliquit benefaciens de celo, dans pluvias, et tempora fructifera, implens cibo et letitia corda nostra, » Act. XIV; et rursum : « Ipse dat omnibus vitam, et inspirationem, et omnia. Etenim ipso vivimus, movemur, et sumus, » Act. XVII. Verissime quoque canit hoc loco Psalmographus, Deum esse, qui producit fenum jumentis, panem, vinum et oleum hominibus. Ex quo apparet incredibilis multorum hominum ingratitude, qui etsi tanta bona, ino omnia bona a Deo recipiant, nunquam tamen erigunt oculos mentis in cælum, ut agnoscat Patrem amantissimum, a quo tantam filii ex paternis bonis aluntur et sustentantur. *Secundo*, notandum est Deum, ut parentem vere piæ et amantem filiorum, non solum nobis dedisse, quæ necessaria sunt ad vitam sustentandam, panem videlicet et aquam; sed etiam addidisse quæ jucundiores et suaviorem potum et cibum facere poterant, ut solatium aliquod in laboribus haberemus : dedit enim vinum ad cor letificandum, juxta illud Prov. XXXI : « Dale vinum his, qui amaro sunt animo; » dedit et

oleum, vel ad unguendam et illustrandam faciem, vel etiam ad cibum, ut Theodoretus docet : ut videlicet admixtum herbis et leguminibus suaviorem cibum efficiat, et homo exhilaret faciem suam in eo cibo percipiendo, vel ut Deus exhilaret faciem hominis in oleo, dum ei cibum oleo conditum porrigit : facies enim nidiorem apparet, cum homo nutritur iis quæ sapient. Hinc monachi veteres apud Cassianum in *Collationibus*, ut hospitibus lautiores cibum apponerent, olera, vel legumina oleo condiebant. *Tertio*, notandum est, hinc admoneri homines frugali victu et potu sobrio contentos esse debere : moderata enim jucunditas a Deo est, et pervacua delicia, et varia irritamenta gulae ac multo magis crapula et ebrietas a diabolo sunt.

18. SATURABUNTUR LIGNA CAMPI, ET CEDRI LIBANI, QUAS PLANTAVIT : ILLIC PASSERES NIDIFICABUNT.

19. HERODII DOMUS DUX EST EORUM; MONTES EXCELSI CERVIS, PETRA REFUGIUM HERINACIIS.

Quinto, considerat Propheta divinam Providentiam in eo, quod Deus ipse sine ulla opera hominum producit et nutrit arbores valde proceras, quales sunt cedri Libani : quæ arbores deserviunt habitationi et latibulo avium quarundam, quemadmodum montes refugium præstant cervis, et petre herinaciis. « Saturabuntur, inquit, ligna campi, » id est, ex pluvii humore sibi debitum sument arbores silvestres, et præcipue cedri Libani, quas Deus ipse plantavit. In hebræo legitur *עצי צדור*, « ligna Domini. » Sed Septuaginta interpretes explicare voluerunt cur dicantur ligna homini, et ideo posuerunt, *ligna campi*; dicuntur enim *ligna Domini*, quia non plantantur, nec irrigantur ab hominibus, sed jubente Domino sponte nascuntur in campis, et irrigantur pluvio de celo cadentibus. « Et cedri Libani, quas plantavit. » In hebræo et græco textu non habetur *et*, sed explicatur quæ sint illa ligna campi, sive Domini, et dicitur : « Cedri Libani, quas plantavit, » id est, ligna illa Domini sunt cedri Libani, quæ Dominus ipse plantavit in campis. Vel in textu latino irrepit et, vitio scriptorum; vel explicandum est, ut nos diximus : Ligna campi, et præcipue cedri Libani, quas Dominus plantavit, id est, sponte nasci voluit absque hominum industria. « Illic passeret nidificabit, » id est, in hæc agrestibus arboribus nidos suos ponent aves, ut tutiores sint ab aucupibus. Nam apud Hebræos nomine passerum intelliguntur omnes aviculæ. « Herodii domus dux est eorum, » id est, milvi, aut fulvæ, aut ardæe, aut ciconice nidos præemunt nidulis aliarum volucrum, tum magnitudine, tum altitudine; vox hebræa *חסידיה*, et græca *herodius*, significat *milvum* apud Hieronymum, *fulvæ* apud Augustinum, *ciconiam* apud Suidam, *ardæam* apud Plinium; certe magna avis

significatur, quæ nidum majorem et alioiorem habeat, quam aves cæteræ. In hebræo habetur, *herodia abietes domus ipsius*, id est, herodius in abiete nidum ponit. Cæterum Septuaginta Interpretes non videntur legisse *בתי אביטים*, id est *abietes*, sed *בתי ארס*, id est, *dux eorum*, sive in *duces eorum*; sed res non est magni momenti. « Montes excelsi cervis, » id est, dux eorum, » id est, sicut magnæ arbores præbent refugium volucris, sic montes cervis, et lapideæ cavernæ herinaciis. In græco habetur *leporibus pro herinacis*, et sic legit S. Augustinus; sed S. Hieronymus in epist. ad *Suman* et *Preteellan*, dicit voce hebræica *לשפנים* significari animal quoddam simile mure et urso, non majus hericio, quod in Palestina frequens est, et in cavernis petrarum habitat.

20. FECIT LUNAM IN TEMPORA : SOL COGNOVIT OCCASUM SUUM.

21. POSUISTI TENEBRAS, ET FACTA EST NOX : IN IPSA PERTRANSIBUNT OMNES BESTIÆ SYLVÆ.

22. CATULI LEONUM RUGIENTES, UT RAPIANT, ET QUÆRANT A DEO ESCAM SIDI.

23. ORTUS EST SOL, ET CONGREGATI SUNT, ET IN CUBILIBUS SUIS COLLOCABUNTUR.

24. EXIBIT HOMO AD OPUS SUUM, ET AD OPERATIONEM SUAM USQUE AD VESPERUM.

Sexto, considerat et laudat Propheta divinam Providentiam, quæ divisit tempora operibus hominum et ferarum. Siquidem feris attribuit noctem, ut querant sibi prædam in cibum; hominibus attribuit diem, ut operando victum sibi parent. « Fecit, inquit, lunam in tempora, sol cognovit occasum suum, » id est, Dominus Deus ad usum hominum et animantium cæterorum fecit lunam in tempore, id est, ut tempore opportuno lucret, per noctem videlicet; nam vox hebræica *לילה*, et græca *νύκτις*, non significat qualibet tempora, sed tempora opportuna, et apta ad opera faciendâ. « Sol cognovit occasum suum, » id est, sol quoque non semper est super terram, sed novit suo tempore occumbere, ut det locum nocti, quemadmodum divina Providentia disposuit. « Posuisti tenebras, et facta est nox, in ipsa pertransibunt omnes bestię sylvæ, » id est, ex hac vicissitudine solis et lune, tu Domine fecisti, ut suo tempore occumbente sole existerent tenebræ, et sic fieret nox; et ipsam dedisti sylvestribus animantibus, ut per sylvas discurrerent, et possimum « catuli leonum rugientes præ fame » in rapinam incumbant; et hoc modo « querant a Deo escam sibi, » id est, querant sibi cibum eo modo, quem divina Providentia statuit. « Ortus est sol, et congregati sunt, et in cubilibus suis collocabuntur, » id est, divina Providentia facit ut oriente sole feræ sylvestres, per noctem dispersæ ad prædam, congregentur in speluncis suis, et in suis quasi cubilibus collocentur. « Exibit homo ad opus suum, et ad operationem suam usque ad vespe-

ram, » id est, exorto sole, et feras in antra sua cogente, surget homo, et in agrum exiit ad opus suum, ad agriculturam videlicet, et ad operationem suam, » id est, ad laborem suum, sive, ut habetur in hebræo, *servitutum suam, usque ad vesperum*. Hinc admonemur bestias quæ ratione et manibus caret, datum esse a Deo, ut per insidias nocturnas ex raplu vivat : hominibus vero, qui ratione et manibus ornatî sunt, prohibitas esse rapinas et insidias, cum possint ex justo labore manuum suarum terram exerceo, vel mercaturam faciendo vivere. Proinde fures et latrones, et quicumque insidiando, decipiendo, mentiundo, rapiendo vitam ducunt, ordinem divinæ Providentiæ, quantum in se est, perturbant, et de illis recte dici potest : « Homo cum in honore esset, non intellexit, comparatus est jumentis insipientibus, et similis factus est illis, » *Psalm. XLVIII.*

25. QUAM MAGNIFICATA SUNT OPERA TUA, DOMINE! OMNIA IN SAPIENTIA FECISTI : IMPLETA EST TERRA POSSESSIONE TUA.

Hæc est exclamatio ex admiratione operum Dei circa terram, et quasi conclusio sex considerationum præcedentium : miratur autem Propheta excellentiam, rationem et numerum operum Dei. De excellentia dicit : « Quam magnificata sunt opera tua, Domine! » id est, quam sunt eximia, præstantia, et laude ac predicatione digna! Ex hebræo S. Hieronymus vertit, *quam multiplicata sunt!* sed vox hebræica *רבו* utrumque significat, *multiplicata sunt*, et etiam *magna*, sive *magnificata sunt*, quasi *multæ* scientiæ : quomodo nomen *rabi* significat magistrum quasi *multæ* scientiæ, sive *magnum* in scientia. Recte autem Septuaginta interpretes, quos latinus secutus est, vertentur, *magnificata sunt*, non *multiplicata sunt*, quoniam de multitudine agit in fine versiculi. De ratione dicit : « Omnia in sapientia fecisti, » id est, nihil in operibus Dei factum est temere, aut casu, sed omnia facta sunt cum maxima ratione et iudicio, nihil deest, nihil abundant, nihil denique est, cuius non sit ratio in sapientia Dei. Demonstravit hoc Galenus in libro *De Partibus*, ubi stupore maximo admiratur artificium auctoris nature in fabricatione manus, et aliorum membrorum corporis humani. De numero dicit : « Impleta est terra possessione tua, » id est, hæc opera, tam eximia, et tam sapienti artificio condita, non pauca sunt, sed fere innumerabilia, ita ut terram universam replerent; vocat autem Prophetas re creatas, quibus plena est terra, « possessionem Dei, » quoniam Dominus est Dominus omnium rerum, et ideo Dominus, quia omnia fecit; hæc vim habet vox hebræica *קנייך*; derivatur enim a verbo *קנה*, quod significat *possidere* ex productione, ut *Gen. IV* : « Possedi hominem per Deum, » id est, genui filium, et sic possedi illum. Impleta est ergo terra possessione Dei, quia plena est re-

bus, quas Deus possidet, et possidet, quia fecit.

26. HOC MARE MAGNUM ET SPATIOSUM MANIBUS :
ILLIC REPTILIA, QUORUM NON EST NUMERUS.

27. ANIMALIA PUSILLA CUM MAGNIS, ILLIC NAVES PERTRANSIBUNT.

28. DRACO ISTE, QUEM FORMASTI AD ILLUDENDUM EI : OMNIA A TE EXPECTANT, UT DES ILLIS ESCAM IN TEMPORE.

Laudavit Propheta Dei sapientiam ex operibus ejus in celo, in aere et in terra : nunc tandem descendit ad mare, et decantat sapientiam Dei ex amplitudine maris, ex multitudine et varietate piscium, ex utilitate quam adfert navigatio, et ex insusitata magnitudine. « Eli, qui in eo degit, et concludit omnia illa animalia, quin etiam omnia omnino animalia, quamvis innumerabilia, a Deo nutrirī et conservari. » Hoc mare magnum et spatiosum manibus, » id est, spectandum præterea se offert in operibus mirabilibus Dei, « hoc mare, » quod est magnum profunditate, et extensum latitudine : illud enim, « spatiosum manibus, » metaphoricum est, et metaphora sumpta est a similitudine hominis, cujus latitudo sumitur ab extensione brachiorum, et distantia unius manus ab altera; quemadmodum longitudo sumitur a distantia verticis ad plantam pedis. Declaraverunt hanc metaphoram Septuaginta Interpretes; qui verterunt, *εὐρύχωρον*, id est, amplas habens regiones: dicitur igitur mare « spatiosum manibus, » quia est latissimum, et maximum spatium intercedit inter ejus extremas regiones. Quod alii volunt, per manus maris intelligi sinus angustiores, qui multi inveniuntur in medio terre, ut mare Ligusticum, mare Adriaticum, mare Rubrum, mare Ponticum, et alia, quæ sunt veluti brachia, vel manus maris Oceani, non improbo, sed verius existimo, quod supra dixi : huc enim est ratio cur in textu græco desit vox *manibus*, quæ expressè habetur in hebraico; omiserunt enim illum vocem Septuaginta Interpretes, quia intellexerunt per eam non significari aliud, nisi magnam extensionem. « Illic reptilia, quorum non est numerus : » hoc est alterum Dei opus valde mirabile quod in mari, ubi nullus homo dat operam conservandis piscibus, sed potius dat operam capiendis, inveniatur et perpetuo conservetur tanta multitudo piscium, ut a nullo hominum numerari possint. Hanc fecunditatem significavit benedictio illa Conditionis de qua dicitur *Gen. 1* : « Benedixit illis Deus, et ait : Crescite, et multiplicamini, et replete aquas maris. » Nec solum vivit in mari infinita multitudo, sed etiam prope infinita varietas piscium, quod significatur in verbis sequentibus : « Animalia pusilla cum magnis. » Addit tertio Propheta : « Illic naves pertransibunt; » est enim admirandum opus Dei, quod per elementum liquidum deferantur naves onuste gravissimis rebus, et inde afferantur hu-

mano generi maxima commoda, dum summa celeritate transmutantur merces; tribuitur autem Deo adinventio navium, tum quia ipse primus docuit Noe ædificationem aræ, tum quia ipse dedit aquis eam naturam, ut naves ferre possint, et homini ingenium quo naves apte componeret. Adjungit quarto : « Draco iste, quem formasti ad illudendum ei, » quasi dicat : Non solum naves, quantumvis magnæ et onustæ, per liquidum elementum maris transibunt; sed etiam « draco, » id est, piscis quidam major et gravior omni navi, non solum pertransibit per aquas maris, sed etiam in illis ludet, huc atque illuc se circumvolvens. Hunc piscem, quem græci et latini interpretes vocat *draconem*, hebraici lectio vocat *leviathan*; esse autem *leviathan* piscem maximum et horrendum valde, scribit *Iob. cap. xl*, et inde hoc nomen tribuit diabolo *Isais. cap. xxvii*, vocans eum « *leviathan* serpentem tortuosum. » Significatur igitur hoc nomine cete grandia, sive balæna, quæ magnitudinem tam immoderatam habent, ut Olas magnus scribat balenam quandam, insulam fuisse creditam. Illud autem, *ad illudendum ei*, variis modis exponitur tum a Rabbiniis, tum a Nostris : sed simplicissima expositio videtur, ut sensus sit, ad ludendum in eo, id est, in mari; nam in hebræo sic habetur ad verbum : *Leviathan, quem formasti ad ludendum tu eo*; et sic exponit Theodoretus et Euthymius verba græca *ἐπιλάθων αὐτῷ*, et notat Theodoretus mare apud Græcos esse generis feminini, tamen Interpretem vertisse *αὐτῷ*, quia sic invenit in hebræo, ubi tam nomen maris, quam pronomen ibi positum, est generis masculini. Adde quod expositio eorum, qui volunt sensum esse : Leviathan formatum esse a Deo, ut illudatur ei ab hominibus, dum eum capiunt, et inter se dividunt, videtur repugnare Scripturæ in *lib. Job. xl*, ubi Deus ipse describit magnitudinem Leviathan : et ostendit difficillimum esse illum capere, aut ex aquis extrahere : et formatum potius esse, ut potentia Dei per eum agnoscat, quam ut ei illudatur ab homine. Addit postremo Propheta ista omnia animalia, quæ vivunt in mari, non solum a Deo condita fuisse, sed etiam a Deo nutrirī. « Omnia, inquit, a te expectant, ut des illis escam in tempore : » Deus enim tempore congruo, admirabili ratione et modo, cibum procurat : unde animalia ista vivunt.

29. DANTE TE ILLIS, COLLIGENT; APERIENTE TE MANUM TUAM, OMNIA IMPLEBUNTUR BONITATE.

30. AVERTENTE AUTEM TE FACIEM, TERRABUNTUR : AUFERES SPIRITUM EORUM, ET DEBICIENT, ET IN PULVEREM SUUM REVERTENTUR.

Declarat Propheta paulo fusius, vitam omnium animalium ita pendere a Deo, ut si Deus aperiat manus, et cibos distribuat, omnia vivant; si Deus avertat faciem et alimenta dare renuat, omnia

intereant; quamvis proprie loquatur de aequalibus, tamen ad omnia omnino animalia hæc verba pertinent, cum sit eadem omnium ratio. « Dante te illis, colligent, » id est, si tu cooperando cum secundis causis, vel potius movendo secundas causas, illasque in omnibus adjuvando, dederis animalibus cibum ipsis congruentem, « colligent, » et inde vivent. « Aperiente te manum tuam, omnia implebuntur bonitate. » Id ipsum repetit aliis verbis, quæ plane demonstrant omnium bonorum a Deo fore esse Deum, sine quo nihil valeret *ter.* fecunditas et humana industria. Illud, *replebuntur bonitate*, significat, *replebuntur bono*, sive bonis, ut aperte est in hebræo. Itaque bonitas hoc loco non significat probitatem, sed substantiam, unde homines et animalia cætera sustentantur. Vox græca *χαριτες*; ambigua est; nam et *utilitates* et *benignitates* significat : hoc autem loco ad priorem significationem referenda est, si cum voce hebraica convenire debeat. « Avertente autem te faciem turbabuntur. » Contra vero, inquit, si tu avertas faciem, et quasi iratus desinas ea respicere favore tuo, et subtrahas auxilium, continuo turbabuntur et quasi languebunt, « et mox deficient : aules enim spiritum tuum, » id est, spiritum vitalem, quem eis dedisti; et illa « in pulverem suum revertentur, » id est, redibunt in pulverem aridum et inanem, ut antea erant.

31. EMITTES SPIRITUM TUUM, ET CREABUNTUR, ET RENOVABIS FACIEM TERRE.

Ostendit potentiam Domini inde etiam valde laudandam et prædicandam esse, quod potest etiam restituere spiritum vite iis rebus, quibus abstulerat, et quamvis possit Deus restituere spiritum in individuo, ut vere restituit hominibus in resurrectione mortuorum, tamen hoc loco loquitur Propheta ad litteram de restitutione in specie. Deus enim aufert spiritum vitalem ab animantibus, cum ea variis modis interire sinit; et rursum emittit spiritum vitalem in animantia per novam generationem; et sic renovat faciem terre, cum terra iterum repletur animalibus omnium generum. Vox illa, *et creabuntur*, non est accipienda proprie pro eductione ex nihilo, sed pro formatione, sive productione in genere. Quamvis autem hæc sit expositio literalis, non repugnat tamen veritati, ut hic versiculus exponatur mystice, vel pro resurrectione corporum humanorum, vel pro inspiratione Spiritus Sancti, ut qui mortui fuerant peccato, vivere tandem incipient Deo per gratiam.

32. SIT GLORIA DOMINI IN SECULUM : LETABITUR DOMINUS IN OPERIBUS SUIS.

Explicatis admirandis operibus Dei in celo, in aere, in terra et in mari, concludit Psalmum oratione, ac primum petit ut « sanctificetur nomen Domini, » quæ est etiam prima petitio in oratione Dominica. « Sit, inquit, gloria Domini in seculum, » id est, semper laudetur Dominus, non solum voce, sed etiam vita et moribus servorum suorum. « Letabitur Dominus in operibus suis, » id est, et inde fiet ut Deus semper lætetur in operibus suis, et non habeat occasionem dolendi et penitendi quod fecerit ea; dicitur enim *Gen. vi* : « Videns Deus malitiam hominum, factus dolore cordis intrinsecus : Delebo, inquit, hominem quem creavi, a facie terre, ab homine usque ad animalia, a reptili usque ad volucres cæli : penitet enim me fecisse eos. » Et quidem in Deum neque dolor, neque penitentia, neque nova lætitia cadere potest : sed hæc dicuntur more humano ad significandum, Deum in peccatorum peccatorum destruere opera sua, quod faciunt ii quos penitet ea fecisse; et contra, fovere et augere opera sua in premium iustorum, quod faciunt ii qui ea se fecisse lætantur.

33. QUI RESPICIIT TERRAM, ET FACIT EAM TREMERE; QUI TANGIT MONTES, ET FUMIGANT.

Quia dixerat res creatas esse opera Domini, id breviter probat ex solo aspectu tanta est potentia Dei in res creatas, ut eo aspectu minaci terram concutiat, et solo contactu montes ardere faciat. Alldit David ad *caput xix. Ezech.*, ubi describitur mons Sinai terribilis et fumigans, descendente Domino.

34. CANTABO DOMINO IN VITA MEA, PSALLAM DEO MEO QUANDU SUM.

35. JUCUNDUM SIT EI ELOQUIUM MEUM; EGO VERO DELECTAROR IN DOMINO.

Hæc est altera petitio, ut placeat Deo laus ejus. « Ego, » inquit, quemadmodum opto ut ab omnibus Deus laudetur, sic ipse « cantabo Domino dum vixero, » et non sola voce, sed etiam Psalterii sonitu celebrabo laudes ejus. Hoc autem oro et peto, « ut jucundum sit ei eloquium meum, » id est, hymnus quem in ejus laudem assidue decanto, gratus sit majestati ejus, et ego quoque delectabor in amore Dei, et deliciae meæ erunt meditatio assidua bonitatis ejus.

36. DEFICIENT PECCADORES A TERRA, ET INQUI, ITA UT NON SINT. BENEDIC, ANIMA MEA, DOMINO.

Hæc est ultima petitio, ut peccatores, qui Deum laudare nesciunt, deficient de terra, ita ut vel conversi ad Dominum non sint amplius peccatores, vel si converti noluerint, dejiciantur infra terram, et ultra non compareant.